

Vi Kvinnor och Vi Mänkor 1947-2009.

En bakgrund och introduktion till Svenska Kvinnors Vänsterförbunds tidning

Vi Kvinnor i Demokratiskt Världsförbund

När Svenska kvinnors vänsterförbund, SKV, gav ut sitt första nummer av *Vi kvinnor i Demokratiskt Världsförbund* januari 1947 uttryckte Elisabeth Tamm följande förhoppning: ”Detta lilla medlemsblad skall en dag – hoppas vi – bli en tidning.” Förbundet, som bestod av en radikal grupp, en folkpartigrupp, en fri grupp, en socialdemokratisk grupp och en kommunistisk grupp, behövde ett organ där enskilda åsikter över partigränserna kunde föras fram. Det var särskilt viktigt när det gällde frågor om framtid, krig och fred att kvinnors röster som opinionsbildare och deltagare i samhällsbygget skulle få höras.¹ I medlemsbladet uppmanade den nya ordföranden Andrea Andréen kvinnor att gå med i förbundet. Ada Nilsson satte in SKV i ett historiskt sammanhang och förlade dess rötter till bildandet av Frisinnade kvinnors förening 1914. Medlemsbladet blickade också framåt med rubriken ”En ny tid behöver nya organisationer” och berättade att SKV nu anslutit sig till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, ett förbund som föddes efter andra världskriget på en internationell konferens i Paris 1946.

För att understryka den internationella anknytningen visades bilder på kvinnor från Frankrike, Sovjetunionen, Sverige, USA, Kina och Spanien. Medlemsbladets logotyp var en vit fredsduva och ett jordklot mot en svart bakgrund. Texterna handlade om rasproblematik, motståndsrörelsen i Grekland, opinionsbildning mot dödsdomar i Spanien och KDVs roll i det nybildade FN. Under rubriken ”Förbundet växer...” meddelades det att grupper hade kommit till i Korea, Vietnam och Brasilien och rubriken fortsatte längre ner med orden ”... och kämpar” där man berättade att myndigheter i USA och Australien hade vägrat kvinnor från förbundet inresetillstånd.

I medlemsbladet pekade förbundet således på sin historia med ett förflutet i en äldre kvinnoorganisation i samband med kvinnors rösträttskamp, politiskt medborgaransvar och internationellt fredsarbete, men visade också sin anknytning till en nyskapad internationell kvinnorörelse vars syfte var att skapa fred genom ett världsomspännande samarbete. Förbundet, som skulle komma att balansera mellan sitt förflutna och den nya inslagna vägen, växte snabbt i omfattning - från 632 medlemmar 1948-1950 till ett medlemsantal på ca 4900 1953-5195.² Elisabeth Tamms önskan slog in, medlemsbladet gjordes 1949 om till en tidning, med kontinuerlig utgivning från 1947-2009. Men i kalla krigets kyla fick förbundets medlemmar utstå mycket kritik som de på olika sätt försvarade sig mot.

SKVs historiska bakgrund

Grundberättelsen om SKV utgörs av Ada Nilssons ”Barrikaden valde oss. 25 år ur en kämpande förenings historia”, 1940.³ Med hjälp av egna minnen och samtal med vänner, men framför allt utifrån protokoll har hon gett sin bild av organisationens historia. Det

¹ Elisabeth Tamm, *Vi Kvinnor i Demokratiskt Världsförbund* januari 1947, s 2.

² Andréen 1964, s 41.

³ Nilsson 1940. Kjell Östberg skriver att det inte finns någon samlad vetenskaplig skildring av de liberala och frisinnade kvinnornas organisationer, Östberg 1997, s 219, not 134.

började med att Föreningen frisinnade kvinnor bildades 1914 som en stödförening till Frisinnade landsföreningen. Man antog parollerna: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnors likställighet. Efter rösträttens genomförande inleddes diskussioner om att utvidga föreningen till ett riksförbund vilka ledde till att Frisinnade kvinnors riksförbund med avdelningar runt om i landet konstituerades i januari 1922. I ledningen fanns kvinnor med erfarenhet från rösträttsrörelsen och ekonomiska resurser kom från medlemmarna. Vid det första riksdagsvalet som kvinnor fick delta i, 1921, tillhörde två av de fem kvinnor som valdes in riksförbundets ledning. Det var Elisabeth Tamm och Kerstin Hesselgren. Att Frisinnade kvinnors riksförbund kom att inta en självständig ställning under tjugotalet hade dock ytterst att göra med att landsföreningen 1922 sprängdes på nykterhetsfrågan i två delar, en frisinnad och en liberal del. Det nyinstiftade riksförbundet ville inte dela på sig, då man menade att frågan inte var en grundfråga. Därför valde kvinnorna att gå sin egen självständiga väg och formulera sina egna politiska krav. Förutom att anta ett politiskt program startade man en skola för kvinnor och en tidning. Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad var belägen på Elisabeth Tamms gods Fogelstad. Där hölls kurser som handlade om kvinnors samhällsansvar 1922 och 1925-1954. Rektor på skolan under alla år var Honorine Hermelin. Den politiska veckotidningen fick namnet *Tidevarvet* och den gavs ut 1923-1936. Ada Nilsson var ansvarig utgivare och redaktionen låg i anslutning till hennes bostad i Gamla stan i Stockholm.

Frisinnade kvinnors riksförbund radikaliserades under 1920-talet. När försvarsfrågan debatterades inför valet 1924 tog förbundet en radikalpacifistisk ställning och krävde avrustning. Den radikalpacifistiska riktningen drevs av Elin Wägner och Andrea Andréen. Samma år inbjöd man Socialdemokratiska kvinnoförbundet till att bilda ett kvinnoparti, men förslaget avlogs. Vid valet 1927 och 1928 engagerade man sig på olika sätt för kvinnolistor. Riksförbundet tog också ställning mot "borgerlig samling" 1928 och förlorade på så sätt Göteborgsavdelningen som gick med i den borgerliga samlingen. Stockholmsgruppen bildade en egen grupp som kallades Nyradikala gruppen. I slutet av decenniet fördes diskussioner i syfte att ombilda Frisinnade kvinnors riksförbund till ett vänsterförbund som skulle vara öppet för flera olika grupper. Så skedde 1931 då Svenska kvinnors vänsterförbund konstituerades. Svenska kvinnors vänsterförbund bestod i sin ursprungliga form från 1931 av grupper under olika partibeteckningar, en radikal, en frisinnad och en liberal grupp. Det fanns också möjlighet att tillhöra en fri grupp. År 1936 tillkom en socialdemokratisk grupp. På så sätt drev kvinnor med vänstersympatier politiskt opinionsarbete i 1930-talets Sverige. När *Tidevarvet* lades ner 1936 gick emellertid medlemsantalet och ner i slutet av decenniet fanns det inte någon större verksamhet i SKV.⁴

Andra världskriget skapar nytt behov av fredsarbete

Under andra världskriget fördes diskussioner om förbundet skulle läggas ner eller om man skulle förändra organisationen. SKV bestod nu i stort sett endast av Radikala föreningen i Stockholm och Södermanlands länsförbund. Folkpartigruppen och den fria gruppen hade nästan försvunnit och samarbetet med socialdemokratiska kvinnor fungerade ändå. De få medlemmar som fanns ville ändå inte ge upp och år 1943 bildades

⁴ Östberg 1997, s 45-54 och Eskilsson 1991, s 71-89.

Sveriges radikala kvinnoförbund, SRK. I det nya kvinnoförbundets styrelse fanns också en representant från Göteborg. Det var Stina Skantze hade som deltagit en kurs på Fogelstad 1942 och som nu blev förbundets sekreterare och kassör.⁵ På så sätt bands Stockholm och Göteborg samman på nytt. Aktiebolaget som hade drivit Tidevarvet, AB Vår Tidning, upplöstes samma år. Men längtan efter en sammanhållande publikation var stor och 1944 beslöt Fogelstadsförbundet, kamratföreningen för deltagare på Kvinnliga Medborgarskolans kurser, att starta ett eget medlemsblad som man helt enkelt kallade Fogelstadsförbundet. Sista numret av detta medlemsblad gavs ut 1982.⁶ Ett annat samarbete under kriget var den centrala hjälpkommittén för Leningrads barn. Ada Nilsson var ordförande i kommittén och samarbetade i kommittén med kommunisterna Gerda Linderot och Valborg Svensson.⁷

I november 1945 anordnade Radikala föreningen i Stockholm en diskussion på HSB-huset med rubriken "Vad är demokrati?" Inledare var en folktopartist, en socialdemokrat, en kommunist och en radikal kvinna.⁸ Samma månad organiserades den stora internationella konferensen i Paris där Kvinnornas demokratiska världsförbund, KDV, bildades och i vilken Andrea Andréen och Gerda Linderot deltog. Världsförbundets syfte var att bekämpa fascism, arbeta för en varaktig fred, kämpa för kvinnors lika rättigheter och för barnens väl samt skapa samarbete mellan kvinnor i hela världen. Under följande år, 1946, beslöt man sig för att återuppväcka det slumrande Svenska kvinnors vänsterförbund och lägga ner SRK, öppna en grupp för kommunister och ansluta sig till KDV. Beslutet välkomnades av flera kvinnor som betecknade sig som radikala och av kommunistiska kvinnor, medan andra förhöll sig undrande och avvaktande. I och med detta beslut lades de kommunistiska kvinnornas tidning, *Arbetar-Kvinnornas tidning*, AKT ner och SKV började ge ut medlemsbladet *Vi Kvinnor i Demokratiskt Världsförbund* 1947.⁹ Läkaren Andrea Andréen valdes till ordförande i det nygamla SKV. I juli 1946 bestod SKV av en radikal, en folktopartistisk, en socialdemokratisk, en kommunistisk och en fri grupp, men det skulle komma att förändras.

Kritik och försvar under kalla krigets uppbyggnad

Kalla kriget spetsade till förhållandet mellan öst och väst och under åren 1948-1950 gjorde enskilda fredsarbetare och olika fredsföreningar val som skulle bli avgörande många år framöver när det gällde kopplingen mellan kommunister och fredsvänner. Det socialdemokratiska partiet och folktopartiet utfärdade 1948 ett förbud för de egna medlemmarna att vara anslutna till SKV med hänvisning till att det nu var en kommunistisk organisation. I artikeln "Situationen av idag för Svenska Kvinnors Vänsterförbund", i *Vi Kvinnor* nr 3-4, 1948 gav Ada Nilsson en noggrann redogörelse över vilka beskyllningar som hade riktats mot SKV och vad man inom förbundet ansåg om dessa. I följande nummer lade folktopartisten Ruth Hamrin Thorell fram sin syn på saken, och konstaterade att alla ville ha fred och demokrati, "men vi är oense om vägarna

⁵ Streijffert 1983, s 55-59.

⁶ Andersson 2003, s 80.

⁷ Gunnarsson 1987, s 85.

⁸ Styrelseprotokoll 4/11 1945, Radikala föreningens arkiv, B:24:2, KvinnSam, Göteborgs universitetsbibliotek.

⁹ Gunnarsson 1987, s 86.

som för till målet”.¹⁰ I Danmark hade samma konflikt uppstått också i förhållande till det gamla kvinnoförbundet Dansk Kvindesamfund.¹¹ När Elisabet Tamm reste till KDV:s rådsmöte i Moskva i november 1949 fick hon skarp kritik av sin lokaltidning *Katrineholms-Kuriren*. Kritiken bemöttes av Emilia Fogelklou Norlind, som menade att kontaktförsök med diktaturer var nödvändiga och att det var brobyggare man måste vara.¹²

Helena Streijffert intervjuade SKV-kvinnor, för sitt avhandlingsarbete flera år senare, om förbudet att vara medlem och om kommuniststämpeln. Hon fick till svar att någon hade känt sig illa till mods över att behöva välja mellan olika organisationer och en annan menade att beskyllningar om kommunism aldrig kunde bevisas med fakta. Ytterligare en av de intervjuade ansåg att det hade varit bättre om fler socialdemokratiska och folkpartistiska kvinnor hade gått med i förbundet och medan en kvinna påpekade att socialdemokraterna först hade varit positiva till KDV-anslutningen men sedan känt sig tvingade att lämna SKV.¹³

År 1949, bildades World Peace Council, Världsfredsrådet, vars program KDV och därmed SKV ställde upp på. En svensk avdelning, Svenska kommittén för fredens bevarande, startade 1950. Namnet ändrades senare till Svenska fredskommittén. Rådet höll kongress i Stockholm 1950 och utfärdade en appell mot atombomben. I kalla krigets uppdelade värld väckte Stockholmsappellen heta känslor. Författaren och ordföranden i Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen Per Anders Fogelström berättar att de flesta fredsorganisationer tog avstånd från att skriva på appellen och han skriver: ”Den nya rörelsens kraftiga agiterande gav upphov till att fred och kommunism för många människor blev samma sak, en fredsvän detsamma som en kommunist. Samtidigt drogs naturligtvis en del av fredsrörelsens politiskt mera radikala sympatisörer till den nya rörelsen med dess antikapitalistiska och antiimperialistiska paroller”.¹⁴ Trots motstånd samlade SKV in många namnunderskrifter till appellen.¹⁵ På insamlingslistan för Stockholmsappellen stod:

BANNLYS ATOMBOMBEN

Vi kräver ovillkorligt förbud mot atomvapnet, som är ett vapen för terror och för massutrotning av människor.

Vi kräver upprättandet av en sträng internationell kontroll för att säkra detta förbunds efterlevnad.

Vi anser att den regering som först använder atomvapnet, mot vilket land det än må vara, skulle begå ett brott mot mänskligheten och måste behandlas som krigsförbrytare.

Vi uppmanar alla människor av god vilja i hela världen att underteckna denna appell.

¹⁰ *Vi Kvinnor...*, 1948, nr 5.

¹¹ *Vi Kvinnor ...*, 1949, nr 4. Valfrid Palmgren Munch-Petersen redogör för varför hon som hade en borgerlig politisk hemvist var medlem i KDV.

¹² *Vi Kvinnor...*, 1949, nr 6.

¹³ Streijffert 1983, s 125-126.

¹⁴ Fogelström 1983, s. 243-244.

¹⁵ Bohman 1989, skriver att över 300 000 män och kvinnor skrev på appellen, s 44. Politt 2001, uppger att 330 000 namn samlades in och att dessa listor bör finnas i UD:s arkiv eftersom de lämnades över till Östen Undén, s 75-76.

Att de gamla medlemmarna i SKV, från t ex Radikala gruppen i Stockholm, fick problem visar tydligt en helsida i ett nummer av *Vi Kvinnor* då man gjorde ett principuttalande om sin inställning i olika frågor. Bland annat formulerade man sig så här:

Vördanden för livet reser sig mot krig och våld som medel att övervinna mellanfolkliga och inrepolitiska motsättningar. Den tager avstånd från likriktning och terror men är alltid öppen för kontakt, i tro på människors ofrånkomliga samhörighet och den enskildes därav betingade ansvar.

/.../

Vår grundåskådning gör att vi ej kan godtaga en penningpolitisk syn på människan lika litet som den materialistiska historieuppfattningen.

/.../

De försök som göres att inordna vårt land vare sig i väst- eller östblock, betecknar ett förnekande av samarbetets absoluta nödvändighet mellan ”öst” och ”väst” och måste mötas av ett positivt arbete för en fredlig utveckling.¹⁷

Elisabeth Tamm skrev ledarna i nästan varje nummer av *Vi Kvinnor* 1950-1954. Ada Nilsson och Carin Hermelin avgick som ordförande respektive vice ordförande för Stockholmsavdelningen av SKV 1950. Kerstin Hesselgrens och Ada Nilssons 80-årsdagar hyllades under 1952 i tidningen. Honorine Hermelin, som var yngre, återkom då och då med artiklar. SKVs historiska självbild var och är grundad i förbundets långa historia med rötter i Frisinnade kvinnors förening 1914. Den är beskriven i en liten ruta, ofta på insidan av tidningens omslagsblad, genom alla årens utgivning.

Vi Kvinnor och Vi Mänkor – format, namnfråga och SKVs synlighet

Från 1947 till och med 1948 utgavs *Vi Kvinnor i Demokratiskt Världsförbund* som ett medlemsblad med sex nummer om året. Men från och med 1949 beslutade man sig för att ge ut medlemsbladet som en tidning. Tidningen skulle ändå se likadan ut som den hade gjort tidigare och tryckas i samma format, uppgav man.¹⁸ Men redan 1950 ändrades formatet och tidningen blev större, försågs med omslagsbild och kom ut med 9 nummer per år. Inför 1953 bad redaktionen läsarna att förnya sin prenumeration och skrev: ”Våra läsare har fått glimtar av strider, lidanden och framgångar som berört våra systrar jorden runt – något som andra kvinnotidningar i vårt land ägnar föga utrymme åt. Och vi har med vaket intresse och varmt deltagande följt kampen för fred på jorden.”¹⁹ År 1959 firade *Vi Kvinnor i Demokratiskt Världsförbund* 10-år och man berättade hur sidantalet ökat från 8, 12, 16 till 20 sidor 1954.²⁰ Det var således en framgångsrik tidning som firades. I samband med jubiléet förkortades tidningens namn till *Vi Kvinnor*. Nästa namnbyte kom 1969, alltså efter ytterligare 10 år. Nu fick tidningen namnet *Vi Mänkor* och det legitimerades med att de frågor som behandlades på tidningssidorna angick alla människor. SKVs program var dock inte förändrat, lugnade man sina läsare, fortfarande stod förtryckta grupper i fokus, och kvinnor fanns i alla sådana grupperingar. Framtiden

¹⁶ Radikala föreningens arkiv, B:24:1, KvinnSam, Göteborgs universitetsbibliotek.

¹⁷ *Vi Kvinnor* ..., 1950, nr 4, s 10.

¹⁸ *Vi Kvinnor* ..., 1949, februari s 1.

¹⁹ *Vi Kvinnor* ..., 1952, nr 8-9, s 16.

²⁰ *Vi Kvinnor* ..., 1959, nr, s 2.

var viktig, den innefattade både arbete mot miljöförstöring och hunger, särskilt barns hälsa och arbete mot våld och krig.²¹ Det kom reaktioner från läsare på namnbytet och i följande nummer förklarade man valet av det nya namnet så här:

När vi beslöt oss för att *Vi Mänskor* var det viktigaste skälet att mänskor är kortare. Svenska akademins ordlista säger att mänskor används poet. o. vard. och i alla sammansättningar som t. ex. människovänlig används den enklare stavningen i vitter stil. I uttalet finns ingen skillnad. Och så har man ju mänsklighet och de mänskliga rättigheterna.²²

Så föds den nya kvinnorörelsen. För SKV och tidningen blev det konkurrens på den kvinnopolitiska socialistiska arenan. Ett samarbete inleddes och SKV refererade till att förbundet tidigare hade bestått av olika grupper. *Vi Mänskors* omslagsbild i nummer 2 år 1970 var en porträttbild av kvinnor och barn, medlemmar i den nybildade sammanslutningen Grupp 8. SKV upplät också i samma nummer tidningssidor till artiklar skrivna av Grupp 8-medlemmar och redaktionen berättade att flera av kvinnorna på omslagsbilden var SKV:are och att de krav de förde fram inte var nya:

Kanske sticker det till ibland och vi muttrar, herre gud det där sa vi redan 1929 eller 36 eller 48! Och det är förvisso sant men det har tydligen ändå inte sagts tillräckligt ofta då så mycket återstår att kämpa för, vi har abortfrågan, daghemsfrågan, deltidsarbetet, jämlikheten, Behöver det sägas att vi med stor glädje uppläter *Vi Mänskors* spalter åt Grupp 8 och hälsar dem varmt välkomna. Svenska Kvinnors Vänsterförbund har tidigare varit sammansatt av grupper om också på delvis andra grunder, det är nu en arbetsform som ligger i tiden. Sannolikt finns det förutsättningar för fler arbetsgrupper bland de våra, Grupp 8:s arbetsmetoder är tydligen effektiva och stimulerande.²³

Det är både kraftfulla och lite nyfikna ord som kom från SKV. Den nya kvinnorörelsens krav och arbetsmetoder vitaliserade även *Vi Mänskor* och 1974 såg man över namnfrågan igen och var intresserade av att kalla tidningen *Vi Kvinnor – Vi Mänskor*. Om sin tidning och arbetet med den berättade man så här:

Vår tidning – det är vår livsnerv. Vad har den inte kostat oss i arbete, ansträngningar, förhoppningar, glädje och intresse. Pengar har den faktiskt inte kostat oss så mycket däremot, vi ligger mycket långt framme när det gäller oavlönat eller uselt avlönat jobb. Tidningen håller oss med upplysningar, fakta och material i vår verksamhet. När man bläddrar tillbaks i årgångarna får man en bra kavalkad över samhällsutvecklingen under åren. När man tänker på de astronomiska summor som tidningar brukar kosta och de härresande skulder de brukar efterlämna när de kapsejsar blir man extra stolt över *Vi Mänskor*.²⁴

SKVs redaktion blickade tillbaka och framhöll att hela tiden som organisationen hade funnit hade det varit nödvändigt att ha en tidning. *Tidevarvet* hade varit en röst som bar ut SKVs idéer på 1930-talet. Det lilla medlemsbladet som startades 1947 blev upptakten till *Vi Kvinnor*, vars namn ändrades till *Vi Mänskor*, för att inte bara kvinnor skulle känna sig berörda av tidningen. När man nu ville återuppta namnet *Vi kvinnor* uppstod ett problem:

²¹ *Vi Mänskor*, 1969, nr 1.

²² *Vi Mänskor*, 1969, nr 2, s 0.

²³ *Vi Mänskor*, 1970, nr 2, s 12.

²⁴ *Vi Mänskor*, 1974, nr 5-6, s 3.

Men så kom vad vi nästan kan kalla kvinnorörelsens förnyelse, en förnyelse som vi hälsat och hälsar med gränslös glädje och stora förhoppningar. Vi beslöt oss att åter kalla oss Vi Kvinnor – Vi Mänkor från 1975, ett namn som vi nu tycker bättre täcker vad vi vill.

Men vårt namn är taget. 1971, tidigare var det inte möjligt, har Åhlén & Åkelund lagt beslag på namnet. Man får inte ligga på ett namn utan vidare, det måste användas och det har skett på följande märkliga sätt. Ett stencilerat A 4-ark kallat Vi Kvinnor har utgetts i tre år. Denna ”tidning” har inte kunnat köpas enligt uppgift.²⁵

Redaktionen berättade emellertid att man hade skrivit till justitieministern och Åhlén & Åkerlunds förlag för att få rätt att använda det tidigare namnet.²⁶ Troligen gavs inget positivt svar. En genomgång av tidningens olika årgångar visar emellertid ett annat exempel på förändring av namnet. Nummer 3 år 1996 har fått ett tillägg till sitt namn, tidningen heter då *Vi Mänkor – tidningen med ett radikalt kvinnoperspektiv*.

En intressant fråga är hur mycket SKV som organisation och dess verksamhet syntes i tidningen. I medlemsbladet var förbundet mycket synligt, informationen och materialet byggdes upp kring vad som hände i det svenska förbundet; såsom nationella kongresser, och ibland möten på Fogelstad samt programändringar. Under rubriken ”Från våra avdelningar”, berättade man om verksamheten runt om i landet. Den internationella förbundsscenen representerades av rapporter om KDVs kongresser och möten. Kopplingen till SKV var särskilt tydlig under åren på 1940- och 1950-talen men mindre under följande decennium. Under 1970-talet var SKV visserligen fortfarande synligt i tidningen och då oftast i mindre informationsrutor på insidan av omslagsbilden eller på sidan 1 genom någon form av uttalande från redaktören alternativt ordföranden. Men det ser ut som att temanumren och dialogen med den övriga kvinnorörelsen tog över. Kanske har det att göra med utmaningen av den nya kvinnorörelsen och dess arbetsformer att göra, att man inte längre var ensam på scenen och att det nu fanns några att samarbeta med. Från 1979 lät SKV trycka särskilda blad i någon avvikande och mild färg. Sidorna skulle ersätta ett kontaktblad som förmodligen hade sänts ut till medlemmarna. Ordföranden i förbundet fick en återkommande plats för sin röst:

Ordförandens spalt:

SKV-nytt och aktuella artiklar samsas på det ljusblå 8-sidiga mittenarket, som ersätter det tidigare kontaktbladet (kontaktbladet kommer att upphöra). Temanummer kommer det att bli framöver, men renodlade temanummer är svåra för en förbundstidning, Vi måste få tala om våra aktioner, våra insamlingar, vårt fredsarbete, vårt internationella arbete, barnåret, miljövärden. Kort sagt, hur vi förverkligar vårt handlingsprogram.²⁷

I tidningsmaterialet går det naturligtvis också att undersöka vem som var ansvarig utgivare, vem som var redaktör respektive satt i redaktionskommittén. Andrea Andréén och, efter henne, Valborg Svensson var ansvariga utgivare i många år. En av de mer kända redaktörerna för tidningen är Louise Waldén, som var redaktör på 1970-talet. Prenumerationspris och pris på lösnummer går att följa i tidningen, samt då och då var man kunde köpa tidningen och adresser till SKV-grupper runt om i landet. Layout och omslagsbilder både varierades och förändrades. Bilder av kvinnor och barn från andra

²⁵ *Vi Mänkor*, 1974, nr 5-6, s 3.

²⁶ *Vi Mänkor*, 1974, nr 5-6, s 3. Jonsson 2002, om den socialistiska vänsterns press 1965-2000, innehåller två sidor med rubriken ”Från Vi kvinnor till Vi Mänkor”, s 132-133.

²⁷ *Vi Mänkor*, 1979, nr 1.

länder eller kvinnor i arbete i Sverige användes flitigt. Andra exempel på omslagsbilder är Birgitte Bardot med anledning av att hon hade sagt nej till fascismen²⁸, barnteckningen ”Barn som tar världen i famn, gjord av en fyraårig flicka som omslagsbild²⁹ och målningen *God Giving Birth* av Monica Sjöo som trycktes 1974 på omslaget³⁰.

En humoristisk och tillfällig förändring av tidningens format är det specialnummer av *Vi Män* som gavs ut 1986 till internationella kvinnodagen 8:e mars. Numret kallades Världens största kvinnotidning och måste vikas i fyra delar för att få plats tillsammans med de andra inbundna årgångarna.

Vi Kvinnor – Vi Män – 8:e mars, barn, Vietnam och kvinnokultur

Innehållet i tidningen är vänsterpolitiskt och det finns redogörelser för och kommentarer till för statliga utredningar kring barn, kvinnors rättigheter och boende. Under 1950- och 1960-talet dock trycks även recept, korsord, råd och tips för hem och hushåll, reportage om kläder, dikter och noveller samt barnens egna sidor.

Det internationella engagemanget handlade om kvinnor och barns villkor i andra länder, oftast i kommunistiska länder och i länder med starka befrielseörelser eller ett revolutionärt förflutet, men även i utvecklingsländer. Kriget i Vietnam var ett stort solidaritetsengagemang och SKV startade en insamling till kvinnor och barn i Vietnam under 1965. Rapporter om insamlingen återkom vid många tillfällen. Sara Lidman var en flitigt använd gäst och skribent i tidningen och resereportage samt artiklar från landet dyker upp då och då i tidningen framöver.³¹

Tidningen *Vi Kvinnor* och *Vi Män* utgör dessutom ett unikt tidsdokument vad det gäller firandet av Internationella kvinnodagen i Sverige, särskilt under 1950- och 1960-talet. Ett viktigt bidrag till kunskapen om 8:e mars är Harriet Clayhills genomgång av hur Internationella kvinnodagen tidigare hade firats i Sverige och i vilka tidningar man kunde följa detta evenemang genom åren.³²

Ärliga och tunga tidsdokument är de personliga intervjuer som publicerades i olika temanummer om kvinnor och arbetsliv i Sverige. Ett starkt nummer är ”Kvinna i Norrland”, som innehåller porträtt av kvinnor och kvinnors villkor, arbetsliv och möten från Ljusdal, Ramsjö, Bollnäs, Luleå, Båtskärsnäs, Malmberget och Kiruna.³³ Kvinnor i Göteborg är en fortsättning på Norrlandssnumret och här kan man läsa om kvinnor i olika arbetssituationer; inom metall-bilindustrin, handels, sjukvård, städning men även kvinnor som går arbetslösa eller omskolas. Alla intervjuer är personliga med förnamn i rubrikerna som t ex ”Ellen handelsanställd på deltid” och ett citat från intervjun i rubriken.³⁴ Kvinnor i Uppland³⁵, Kvinnor i Västerbotten³⁶ och Storstadskvinnor³⁷ är liknande temanummer.

²⁸ *Vi Kvinnor*, 1962, nr 1.

²⁹ *Vi Män*, 1969, nr 1.

³⁰ *Vi Män*, 1974, nr 4.

³¹ T ex är *Vi Män* 1984, nr 6 ett temanummer om Vietnam.

³² *Vi Män*, 1981, nr 1.

³³ *Vi Män*, 1971, nr 4.

³⁴ *Vi Män*, 1973, nr 2.

³⁵ *Vi Män*, 1978, nr 1.

³⁶ *Vi Män*, 1979, nr 1.

³⁷ *Vi Män*, 1980, nr 1.

Man gör temanummer om mat och då handlar det om makt över produktion, konsumtion och odlingsjord.³⁸ Förhållandet till mat är ofta politiskt, och ibland sammanfaller den inställningen med en receptsida och då kan det låta så här:

Vi Mänskors läsare efterlyser ibland matrecept, handarbetsbeskrivningar o dyl i tidningen. Nu har vi ju varken ambitionerna, resurserna eller möjligheterna att konkurrera med proffsen på området, de s k damtidningarna. Vi vill istället ägna våra sidor åt sådant som dampressen garanterat i n t e tar upp. Fast på sista redaktionsmötet enades vi om att maten står över ideologierna och upplåter därför två sidor billiga och beprövade recept som vi fått från matintresserade av bägge könen. Varsågod och BORT MED MOMSEN PÅ MATEN!³⁹

Ett stort projekt som SKV och *Vi Mänikor* fick anslag från riksdagen för att genomföra är fyra nummer om generationer. Dessa nummer ingick i projektet ”det frivilliga föräldraskapet”, som handlade om upplysning kring den nya abortlagen. SKVs syfte beskrivs på följande sätt:

Försöka bidra till att skapa motivation hos den nya generationens kvinnor för en förändrad könsroll och därmed en positivare syn på preventivmedel och möjligheten till abort. Genom att skildra kvinnornas historia i Sverige under detta sekel och genom att ställa det ofrivilliga moderskapet i kontrast till det frivilliga föräldraskapet hoppas vi kunna bidra till att göra tydligt vilka unika möjligheter de unga kvinnorna har idag – om de vill utnyttja dem.⁴⁰

Dels hade man tagit på sig att producera temanummer om olika generationers historia och möjligheter och dels att anordna temakvällar med diskussioner som byggde på tidningsmaterialet. År 1974 kom temanumret om kvinnor födda vid sekelskiftet, följande år om medelålders kvinnor, och under 1976 om tonårskvinnor och deras mödrar, samt om kvinnor runt 30 år som stod mitt upp i krav och nya möjligheter.⁴¹

Arbete för fred och kritik mot våld förekommer genomgående i *Vi kvinnor* och *Vi Mänikor*. Allt från kampen mot atombomb och kärnvapen till kamp mot neutronbomben och rapporter från fredslägrat Greenham Common till temanummer om Nato. Det är starka och tydliga inslag i SKVs och tidningens profil. Intressant är också att man berättar om den amerikanska organisationen Women Strike for Peace som blev anklagade för att vara kommunister redan 1963⁴², och om Jeannette Rankin som 87 år gammal fick kontakt med WSP och blev en av initiativtagarna till stora demonstrationer 1968 mot Vietnamkriget i Washington.⁴³

I forskningen om den nya kvinnorörelsen framhålls ofta artiklarna om kvinnokultur som publicerades i *Vi Mänikor* under 1970-talet. ”Artiklarna i serien Kvinnokultur – finns den?” hade fram till 1975 handlat mest om kvinnor och konst, litteratur och musik, men man ville nu bredda innehållet och därmed begreppet:

³⁸ *Vi Mänikor*, 1992, nr 4 och 1997, nr 2.

³⁹ *Vi Mänikor*, 1973, nr 1, s 28-29.

⁴⁰ *Vi Mänikor*, 1976, nr 2., s 3.

⁴¹ *Vi Mänikor*, 1974, nr 5-6, 1975, nr 5-6, 1976, nr 2 och 1976, nr 5-6.

⁴² *Vi Kvinnor*, 1963, nr 2-3.

⁴³ *Vi Mänikor*, 1970, nr 4.

... vi har också trängt djupare in i ”den tysta kvinnokulturen”, hemmets inre värld har länge betraktats som ett speciellt kvinnligt intresse. Nu breddar vi serien och tänker ta upp också ämnen som städning, hushållsarbete, handarbete.⁴⁴

I tidningen *Vi Kvinnor* och *Vi Män* refereras ofta till historiska förhållanden, om det så handlar om underkläder historia eller om barn mellan 9-12 år och deras villkor i historien. När SKV, KDV eller tidningen firade jämna år återvände man till historien. Två jubileumsnummer använde historien på olika sätt. År 1987 firade *Vi Män* att det var 40 år sedan tidningen kom ut. Temanumret byggdes upp så att Ruth Boman valde artiklar från *Vi Kvinnor* mellan åren 1947 och 1968 och dessa publicerades nu på nytt. Hon gav dem en historisk inramning och en personlig vinkling. På liknande sätt valde Hjärdis Levin ut artiklar ur *Vi Män* från 1970-talet.⁴⁵ År 1989 firade man att SKV hade funnits i 75 år. Temanumret heter ”Barrikaden valde oss” SKV – 75 år i kamp”.⁴⁶

Mängder med andra temanummer ligger och väntar på läsning; barn och ungdomar, män, kvinnor och humor, kvinnor och idrott, kvinnor och religion, sexualitet, flyktingar och invandrare, miljötema, EU-tema och mycket mer. De flesta numren i den långa utgivningen är inte temanummer, dessa innehåller naturligtvis många intressanta och spännande texter men är inte lika lätta att få ett grepp om i en översiktlig genomgång. *Vi Kvinnor* och *Vi Män* är en innehållsrik tidning med kontinuitet som sträcker sig över flera årtionden med början i svensk efterkrigstid. Den har en vänsterpolitisk hållning med fokus på kvinnor och en läsning av tidningen kronologiskt ger en bild av samhällsförändring och inte minst av hur kvinnors och barns liv har förändrats.

Forskning om SKV

Det kan konstateras att det inte finns mycket forskning om SKV. Det är mest kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad och *Tidevarvet* som har varit föremål för forskning. Dessutom har studier om enskilda kvinnor som varit verksamma i SKV, vid Fogelstad och som skribenter i *Tidevarvet* gjorts. I denna forskning finns textavsnitt om SKV, men de fungerar som bakgrund till de andra verksamheterna eller de personer som är föremål för undersökningarna. Ett par av studierna har en dock fördjupad avsnitten kring SKV och dess föregångare. Idéhistorikern Lena Eskilsson har skrivit om Frisinnade kvinnor och det politiska program de stod för i sin avhandling om Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad. Historikern Kjell Östberg har ett 10-tal sidor om SKV i en bok om kvinnors organisering efter rösträtten. En uppsats av historikern Jarl Torbacke från 1969, ”Kvinnolistan 1927-1928 – ett kvinnopolitiskt fiasko”, behandlar Frisinnade kvinnors riksförbunds och andra organisationers agerande samt pressens inställning i samband med politiska aktioner under 1920-talet.⁴⁷ Sociologen Helena Streijfferts avhandling *Studier i den svenska kvinnorörelsen*, från 1983, undersöker Göteborgsavdelningar av Fredrika Bremerförbundet, Socialdemokratiska kvinnoförbundet och SKV under efterkrigstiden fram till början av 1980-talet. Det är den mest omfattade studien av SKV som existerar. Historikern Irene Andersson har studerat kopplingen mellan Fogelstadskvinnor och fredsarbete fram till 1954. Ruth Bohman, själv medlem i SKV i många år, har gått längre

⁴⁴ *Vi Män*, 1975, nr 1.

⁴⁵ *Vi Män*, 1987, nr 4-5.

⁴⁶ *Vi Män*, 1989, nr 2-3.

⁴⁷ Torbacke 1969.

fram i tiden och har sammanställt förbundets arbete för fred åtminstone till en bit in på 1960-talet. Andrea Andréen skrev 1964 SKV:s 50-årsberättelse och historikern Hjärdis Levin publicerade ”SKV-75 år” i *Vi människor* 1989, nr 2-3. Dessutom har Hjärdis Levin publicerat den omfattande studien ”En radikal herrgårdsfröken. Elisabeth Tamm på Fogelstad – liv och verk”.⁴⁸

I forskning om den nya kvinnorörelsen lyfts SKV fram till viss del, men ofta görs det översiktligt. Två texter som är värda att uppmärksamma är skrivna på 1970-talet. En artikel i *Zenit*, från 1977, handlar om huruvida kvinnorörelsens framtid skulle bestå av borgerlig eller socialistisk feminism. Författarna säger att SKV inte har socialism på sitt program, men att organisationen ligger nära VPK och Grupp 8. Temanumren om olika kvinnogenerationer har blivit mycket uppmärksammade, skriver man, men säger att eftersom de endast stannar vid personliga vittnesmål saknas den politiska analysen.⁴⁹ Litteraturvetaren Cheri Register ger samma år sin syn, som utomstående, på den svenska kvinnorörelsen som vänsterförbundet var en del av.⁵⁰ Emma Isaksson analyserar i sin avhandling, ”Kvinnokamp. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen”, flera organisationer och här finns SKV och kvinnokulturbegreppet.⁵¹ I den självbiografiska boken ”Grupp 8 och jag”, visar Gunilla Thorgren på samarbetet mellan SKV och Grupp 8 i början av 1970-talet.⁵² När det gäller fredsarbete och vänsterförbundet samt andra kvinnoorganisationer med fred på sitt program har det studerats främst av Abby Peterson, och av Irene Andersson.⁵³

Forskningsluckorna är många. Ingen har systematiskt studerat protokollen från SKVs verksamhet från efterkrigsåren och framåt. En nätverksanalys av de medlemmar som är synliga i protokollen skulle kunna svara på frågor om medlemsrekrytering, särskilt under åren 1948-1955 då förbundet hade en stark tillväxt. En jämförelse mellan SKPs/VPKs verksamhet vore intressant i syfte att studera SKVs kvinnopolitiska självständighet. Det vore också spännande med en jämförelse mellan det socialdemokratiska kvinnoförbundets tidning *Morgonbris* och *Vi Kvinnor* under 1950- och 1960-talet i syfte att förstå hur gränserna mellan kommunism och socialdemokrati uppfattades när det gällde kvinnofrågor. Forskning om genus och det internationella solidaritets- och fredsarbetet ur ett svenskt perspektiv både under kalla krigets olika faser och efter Berlinmurens fall saknas. Detsamma gäller genus och befrielseströrelser i en postkolonial värld. Barnperspektivet i *Vi kvinnor* och *Vi människor* är också av intresse att studera, både nationellt och internationellt.

⁴⁸ Levin 2003.

⁴⁹ Bengtsson, Carlsson, Göransson, Widerberg, *Zenit* 1977:2.

⁵⁰ Register 1977, s 83-118.

⁵¹ Isaksson 2007.

⁵² Thorgren 2003.

⁵³ Peterson 1992; Andersson 2001 och 2002.